

Subjekt (jazykově)

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[2019](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[2019](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 1. 4. 2019
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 1. 4. 2019

Subjekt (jazykově)

Slovo ‚subjekt‘ má podivnou minulost, nebo možná je podivnější jeho novější historie. Původně znamenalo pravý opak, totiž objekt; o ‚objektu‘ se začalo mluvit až v pozdním středověku. A možná, že právě proto, že slovo „subjekt“ se zdálo nějak nedostačovat, asi také proto, že oba termíny byly spjaty s jazykovou jakousi podvojností v etymologii. Nebylo totiž dost jasné, zda jde o odvozeniny dvou odlišných sloves, totiž iacio a iaceo (vlastně subicio a obicio, odvozeno od sub-iaceo nebo sub-iacio, případně ob-iaceo nebo ob-iacio). „Házeti pod“ nedávalo dosti smysl, zatímco „házeti před“ dobrý smysl mělo. Naproti tomu „ležeti pod“ odpovídalo aristotelské myšlence, že když se něco mění, mění se jen na povrchu, zatímco v hloubce, „pod“, zůstává neměnicí se nositel. Druhý směr, kterým živý jazyk reagoval na to, jak bylo jednotlivých slov užíváno, byl sice pomalejší, ale asi důraznější, neboť se stále větší váhy dostávalo tomu, jak si aspoň někteří lidé uvědomovali rozdíl mezi pohybem či změnou ze setrvačnosti a mezi změnou způsobovanou zejména člověkem. Souviselo to nejspíš silně s tím, jak si koncem středověku a počátkem novověku člověk uvědomoval svou schopnost aktivity a rozdíl mezi aktivitou setrvačnou a aktivitou „činnou“, tj. činností vyvolávající něco ‚nového‘ (nemuselo vždy jít o „novost“ pravou). Činnost, aktivita nemohla být dost dobře připisována něčemu, co „leží pod“, protože předmětem zájmu byly právě ty pohyby a změny „nad“ tím, co se nehýbe. Zajímavé doklady toho lze najít v mnoha

jazycích, které se oba zmíněné termíny pokoušely přeložit do nového jazyka, kde už nebylo možno se nějak opírat o etymologické kořeny. Tak třeba v češtině, která už vlastně byla dost pokročilá (pozdní), bylo vytvořeno slovo „podmět“, které už pracovalo s jakousi aktivitou, totiž házením – totiž „metati pod“. Analogicky slovo „předmět“ poukazovalo k házení před – tedy s „metáním před“. Těžko dnes spolehlivě zjistíme, nakolik měl na této významové změně vliv němčiny, kde dostal původní překlad slova obiectum z latiny dvojí podobu: Gegenstand a Gegenwurf. Kupodivu doklad druhého termínu najdeme jen ve staré němčině, ale v současné němčině už přestal být používán. Ke skutečnému převratu došlo až v romantismu, zejména německém, a to zejména v reakci na Kanta a Hegela. Rozhodujícím způsobem proměnil význam slova „subjekt“ zejména Kierkegaard. Dnes už třeba v němčině má to slovo zcela jednoznačný význam, zatímco třeba v angličtině nebo ve francouzštině podržuje i starý význam „přemětu“ (Subject, Sujet).

(Písek, 190401-1.)